

ністю є реалізацією інтеграції методів різних галузей науки, техніки для завдань судочинства. «Інтеграція знань є тим механізмом, що допомагає подолати нестачу відомостей про досліджуваний об'єкт, правильно обґрунтувати експертний висновок, а значить – підвищити рівень його повноти й надійності»¹. До того ж, інтеграція знань фахівців різного профілю сприяє адекватності процесу оцінювання одержаних ними результатів і формування загального висновку².

Враховуючи наведене та виходячи з потреб експертної практики констатуємо, що можливість вирішення питання комплексного дослідження ознак почерку й писемного мовлення рукописних текстів зумовлює проведення теоретичних і методичних розробок у цьому напрямі.

В. В. Хоша, завідувач сектору Харківського НДІСЕ,

О. О. Михальський, завідувач лабораторії Харківського НДІСЕ,

В. О. Дмитрієв, старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ,

В. Г. Нікітюк, старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЕЛЕКТРОПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ

Розглянуто проблематику проведення судової експертизи електропобутової техніки в судово-експертних установах Міністерства юстиції України. Викладено особливості проведення відповідних досліджень у рамках комплексної експертизи.

Рассмотрена проблематика проведения судебной экспертизы электробытовой техники в судебно-экспертных учреждениях Министерства юстиции Украины. Изложены особенности проведения соответствующих исследований в рамках комплексной экспертизы.

судебной экспертизы и криминалистики в раскрытии и профилактике преступлений. — Одесса, 1994. — С. 26–28.

¹ Сімакова-Єфремян Е. Б. До питання про методи та методики експертних досліджень / Е. Б. Сімакова-Єфремян // Сучасні проблеми розвитку судової експертизи : зб. матер. засідання «круглого столу», присвяч. 10-річчю створення Севастополь. відділення Харків. наук.-досл. ін-ту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, Севастополь, 10–11 черв. 2010 р. / МЮУ, ХНДІСЕ. — Х. : ХНДІСЕ, 2010. — С. 31–33.

² Див.: Аверьянова Т. В. Вказ. праця. — С. 26–28.

Регулювання відносин між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками й продавцями товарів, виконавцями робіт і постачальниками послуг, а також механізм та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів забезпечує Закон України «Про захист прав споживачів»¹.

Останнім часом значно зріс обсяг виробництва електропобутової техніки, засобів мобільного зв'язку, теле-, радіо-, відеоапаратури тощо (далі – електропобутова техніка). Разом з цим збільшується кількість вітчизняних та іноземних фірм, які виробляють і обслуговують цю техніку. Дана обставина відповідно позначилася на зростанні чисельності торговельних підприємств на ринку України, що реалізують електропобутову техніку, серед якої є товари низької якості. Про це свідчить значне збільшення звернень судових, правоохоронних органів і громадян до експертних установ Міністерства юстиції України з питань якості придбаної техніки. Для розгляду в суді справ, пов'язаних з порушенням законодавства про захист прав споживачів, зокрема із встановленням факту продажу споживачеві техніки неналежної якості, необхідною умовою є з'ясування стану техніки, що найчастіше здійснюють фахівці сервісних центрів, які мають потрібне для цього обладнання. Відповідні висновки являють собою довідки про проведення технічного огляду або акти перевірки на відповідність певним вимогам (гарантійним зобов'язанням). У таких документах, як правило, не вказується причина виходу з ладу пристрою, а тільки констатується факт заміни конкретного елемента або деталі приладу. Крім того, висновки не містять методик проведення та поетапного опису ходу дослідження, що не дозволяє перевірити його достовірність. У зв'язку з цим для ухвалення об'єктивного рішення суд вимушений призначити судову експертизу державним судово-експертним установам. Проведення відповідних досліджень у науково-дослідних експертних установах судових експертиз Міністерства юстиції України залишається проблемним і вимагає розроблення нормативної й методичної бази, чітких методичних підходів щодо судової експертизи електропобутової техніки. Це зумовлює актуальність розвитку нового судово-експертного напрямку, який вимагає свого вивчення з метою вироблення методичних підходів до проведення досліджень електропобутової техніки щодо встановлення якості об'єктів і надання рекомендацій з питань підготовки матеріалів для призначення експертиз.

Питанням експертних досліджень електропобутової техніки приділялася певна увага науковців і практиків. Так, П. І. Мілюхін у дисертаційній роботі найбільш доладно розглянув теоретичні та методичні основи судової експертизи зазначеної техніки².

¹ Див.: Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ (із змінами та допов.) // Відом. Верх. Ради. — 1991. — № 30. — Ст. 379 (станом на 12.10.2010).

² Див.: *Мілюхін Н. І.* Теоретические и методические основы судебной экспертизы электробытовой техники : автореф. дис. на соискание уч. степени канд.

Коло питань з дослідження електропобутової техніки, які ставлять на вирішення суди, правоохоронні органи та громадяни, виходить за межі будь-якої однієї експертної спеціальності з переліку основних видів судових експертиз і експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України (додаток 4 до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів)¹. Наприклад, досить часто виникає потреба у встановленні причин виходу з ладу електропобутової техніки за наявності в електричній мережі споживачів підвищеної напруги. Підвищена напруга (наднормативні відхилення напруги) найчастіше виникає при неналежному технічному стані мережі електропостачання споживачів. Це пов'язано із зношенням повітряних ліній і розподільчих мереж багатопверхових будинків, збільшенням навантаження на розподільчі мережі живлення унаслідок використання споживачами більш енергонасичених електроприймачів, нехтуванням з боку власників, посадових і відповідальних осіб обов'язковим виконанням вимог чинних нормативних документів щодо утримання мереж у належному технічному стані. Збільшення кількості випадків відхилень напруги в мережі живлення споживачів частіше призводить до виникнення аварійних режимів у вигляді коротких замикань, перевантажень, через що руйнуються електропроводка, електроприлади, інше майно, виникають пожежі.

Крім питань про причинний зв'язок між виходом з ладу електропобутової техніки та виникненням наднормативних відхилень напруги в мережі живлення споживачів, на вирішення експертам також ставляться питання стосовно причинного зв'язку між загорянням, руйнуванням або іншими виявами незадовільної роботи мережі живлення й виходом з ладу відповідної апаратури. Ці види досліджень відповідно до поставлених питань доцільно проводити в рамках комплексної експертизи з використанням спеціальних знань у галузі електротехніки, пожежної техніки, комп'ютерної техніки, трасології, матеріалознавства тощо із залучанням, якщо в цьому виникає необхідність, спеціаліста-технолога відповідного сервісного центру, який має сертифікат на проведення сервісного ремонту, необхідну документацію та спеціальні прилади для дослідження електропобутової техніки.

У зв'язку з відсутністю на сьогодні чітких методичних підходів до вирішення таких завдань практично при кожному дослідженні експертам необхідно розробляти індивідуальний алгоритм його проведення, аналізувати спеціальну літературу та нормативно-технічну документацію, обирати

юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Н. И. Милухин. — М. : Рельеф-Принт, 2006. — 20 с.

¹ Див.: Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів : наказ Міністерства юстиції України від 9 серпня 2005 р. № 86/5 (із змінами та допов. від 7 листопада 2007 р. № 1054/5 // Офіц. вісн. України. — 2007. — № 86. — Ст. 3177.

певні методи й засоби. Необхідне розроблення алгоритму дослідження та вирішення типових завдань зі встановлення причинно-наслідкових зв'язків між невиконанням вимог нормативних документів, які регламентують відповідальність електропостачальної та експлуатуючих організацій за над-нормативні відхилення напруги в межах своїх балансових належностей з наслідками, що настали, а також розроблення на цій підставі відповідних методичних матеріалів для проведення судових комплексних експертиз.

Виходячи з наведеного, є потреба у відповідних методиках, які дозволять підвищити якість і повноту проведення судових експертиз та експертних досліджень електропобутової техніки.

Як уже зазначалося, останнім часом до Харківського НДІСЕ надходить велика кількість звернень громадян і торговельних організацій з питань визначення якості товару та причин виходу із ладу різноманітної електропобутової техніки. Значна кількість матеріалів надходить із судів з метою встановлення причин виникнення пошкоджень та наявності вад техніки. У чому полягає проблема визначення якості товару або причин виходу її з ладу та яким чином можна організувати проведення дослідження із зазначених питань? Відповідь на це питання слід шукати в чинному законодавстві. Так, ст. 8 Закону України «Про захист прав споживачів» визначає права споживача в разі придбання ним товару неналежної якості: при виявленні протягом встановленого гарантійного терміну недоліків споживач у порядку та у строки, встановлені законодавством, має право вимагати:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в передбачений чинним законодавством строк;
- 3) відшкодування витрат щодо усунення недоліків товару.

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного терміну істотних недоліків, що виникли з вини виробника товару, або фальсифікації товару, підтверджених за необхідністю висновком експертизи, споживач у порядку та у строки, встановлені законодавством, і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

- 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 2) заміни товару на такий самий товар або на аналогічний з числа наявного в продавця (виробника) товару.

Зважаючи на наведене, можна констатувати, що споживач у разі придбання товару неналежної якості має право повернути його тільки тоді, коли протягом гарантійного терміну буде встановлено, що виявлений істотний недолік товару виник з вини виробника.

Відповідно до п. 13. ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» істотний недолік – це такий, що робить неможливим чи недопустимим використання товару згідно з його цільовим призначенням, виник з вини

виробника, після його усунення виявляється знову з незалежних від споживача причин і при цьому наділений хоча б однією з таких ознак:

- а) він взагалі не може бути усунутий;
- б) його усунення потребує понад чотирнадцять календарних днів;
- в) він робить товар суттєво іншим, ніж передбачено договором.

Ось чому при вирішенні питань стосовно якості електропобутової техніки та визначення причин виникнення недоліків необхідне комплексне дослідження із залученням спеціалістів у галузі електротехніки, трасології, металознавства, товарознавства тощо.

Серед чинних нормативних документів, що регулюють технічний бік питань стосовно якості товарів і їх безпеки для споживачів, є міжнародний стандарт ДСТУ 3135.0-95 (МЕК 335-1-95) «Безпека побутових та аналогічних електричних приладів. Загальні вимоги»¹, у якому враховано апробований у передових державах рівень захисту від електричної, механічної, термічної, пожежної та радіаційної небезпеки електричних побутових приладів, що можуть використовуватися як в нормальних умовах згідно з інструкцією виробника, так і в аномальних умовах, що можливо при практичному використанні приладів споживачами в побуті. У цьому стандарті викладено норми, правила та методи випробування побутових приладів, які підтверджують їх якість і які не повинні погіршуватися при користуванні ними.

Більшість торговельних організацій відмовляються повертати гроші за придбаний споживачем товар, оскільки за чинним законодавством споживач повинен:

- 1) довести, що придбаний товар є неналежної якості;
- 2) визначити, які саме недоліки привели до втрати працездатності товару;
- 3) довести, що недолік виник саме з вини виробника, а не з вини споживача (неналежна експлуатація);
- 4) довести, що виявлений недолік є істотним.

У таких випадках на допомогу споживачам приходять державні експертні установи Міністерства юстиції України, які допомагають встановити істину.

Недивно, що більшість сервісних центрів найчастіше констатують, що причина виникнення недоліків побутової техніки виникає через неналежну її експлуатацію. Наприклад, в акті сервісного центру щодо несправностей мобільного телефону зазначається, що причиною його виходу з ладу є потрапляння вологи; різноманітні тріщини на корпусі пояснюються єдиною причиною – падінням телефону. Але, як свідчить експертна практика, в окремих випадках пошкодження дисплею мобільного телефону може утворитися від дії відносно твердого предмета з боку внутрішньої поверхні вікна, що можна встановлювати в результаті трасологічних досліджень.

¹ Див.: Безпека побутових та аналогічних електричних приладів. Загальні вимоги : ДСТУ 3135.0-95 (МЕК 335-1-95). — К. : УкрНДІСЦІ, 1995. — 145 с.

З експертної практики Харківського НДІСЕ можна навести приклад, коли фахівці встановили, що пошкодження вікна дисплею мобільного телефону утворилося під час його збирання або до нього за умови що телефон не розбирався та виключається можливість наявності стороннього предмета між дисплеєм і захисним вікном. При мікроскопічному дослідженні телефону Samsung SGH-E90 (рис. 1) було встановлено, що на його корпусі будь-які механічні пошкодження відсутні. На внутрішньому захисному вікні дисплея, виготовленому з прозорого полімерного матеріалу, спостерігається механічне пошкодження, яке являє собою неглибокий кратер, що має форму п'ятикутника розмірами біля $1,1 \times 0,9$ мм (концентрична тріщина), з мікрокришінням матеріалу. Від кратера пошкодження розходяться промені (радіальні тріщини) завдовжки 1,2–4,8 мм, розташовані на внутрішній поверхні вікна, про що свідчить наявність незначного здуття у вигляді валів на зовнішній поверхні без порушення цілісності зовнішньої поверхні захисного вікна (рис. 2).

Рис. 1. Загальний вигляд телефону Samsung SGH-E900

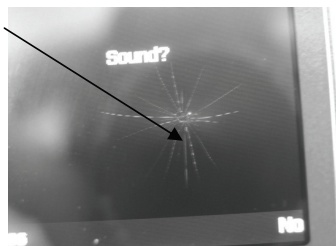

Рис. 2. Сліди механічного пошкодження

Виходячи з наведеного, пропонуємо такий алгоритм проведення досліджень електропобутової техніки:

- 1) огляд об'єкта дослідження та наданих матеріалів комісією експертів;
- 2) визначення порядку проведення дослідження окремими експертами або спеціалістами, розроблення схеми дослідження;

3) у разі неможливості проведення експертами спеціалізованої установи комплексної експертизи повідомити про це особу або орган, які призначили експертизу, з метою додаткового залучення для вирішення поставленого завдання фахівця відповідної спеціалізації з дотриманням вимог процесуального законодавства України;

- 4) проведення окремих досліджень членами комісії;
- 5) синтез одержаних результатів усіма членами комісії;
- 6) формування спільного висновку.

Запропонований алгоритм проведення комплексної експертизи щодо якості електропобутової техніки в разі застосування в методичних рекомендаціях досліджень причин виходу із ладу відповідної техніки дасть змогу вирішувати питання визначення стану досліджуваних об'єктів на більш якісному рівні.

С. М. Бобрицкий, заведуючий лабораторией Харьковского НИИСЕ,

С. В. Черный, ведущий научный сотрудник кафедры телекоммуникационных систем Харьковского национального университета радиозлектроники

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОМПЛЕКСНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ С ЦЕЛЮ ВЫЯВЛЕНИЯ ПРИЗНАКОВ МОНТАЖА В ЦИФРОВОЙ ФОТОГРАФИИ

Розглянуто методичні й практичні питання виявлення ознак монтажу зображень у файлах, одержаних за допомогою цифрових фотоапаратів.

Рассмотрены методические и практические вопросы выявления признаков монтажа изображений в файлах, полученных при помощи цифровых фотоаппаратов.

Традиционно предметом судебной фототехнической экспертизы являлись вещественные данные – позитивы, негативы, различные технические средства для их изготовления, которые в процессуальном порядке были закреплены в материалах дел. Известны также традиционные методы исследования этих вещественных доказательств – измерительные и микроскопические.

До недавнего времени было принято считать, что допустимость применения цифровых средств фиксации изображений в виде графических файлов (и как следствие фотографий, полученных из них) в судебной практике проблематична из-за простоты преобразований формата, размера,